

Programmabegroting 2018

Versie: 4.0.0.0.0

3

Economie

Economie

<i>Programmanummer</i>	3
<i>Commissie</i>	Werk en Middelen
<i>Portefeuille(s)</i>	Bereikbaarheid, Economie, Binnenstad en Cultuur

De missie van het programma Economie luidt:

De gemeente Leiden staat voor een vitale en duurzame economische structuur in samenwerking met haar stadspartners en de regio.

Inleiding

Een sterke economie, met voldoende werkgelegenheid voor mensen die kunnen werken is van groot belang voor de leefbaarheid van onze stad. Een economisch krachtige stad en regio is ook van belang voor een goede stedelijke ontwikkeling op korte en lange termijn. Alle activiteiten binnen het programma Economie dragen bij aan het versterken van die economische structuur. Bij de uitvoering hiervan werken de verschillende gemeentelijke afdelingen zoveel mogelijk samen en gebiedsgericht. We versterken Leiden als stad van kennis en cultuur met de programma's Binnenstad, Kennisstad en Economie071 en zorgen voor verbetering van de economische ontwikkelingen in het centrum, op bedrijventerreinen en winkelcentra, de campus Biosciencepark en de Leidse regio. Daar waar nodig ondersteunen wij ook ondernemerschap in de wijken.

Leiden doet het goed. De beschikbaarheid van goed opgeleid personeel, de kwaliteit van leven in de Leidse regio en de bereikbaarheid dichtbij Schiphol en per spoor en tussen de A4 en de A44 zijn sterke punten. Op het gebied van Life sciences & health heeft Leiden de afgelopen decennia een unieke positie weten te verwerven die op Europees niveau onderscheidend is en daarmee aantrekkingskracht heeft op nieuwe bedrijven en wetenschappers. Zeker in onze huidige economie vinden echter continue veranderingen plaats, die daarom ook steeds vragen om mogelijke aanpassingen in beleid en acties.

Het Programma Leiden Kennisstad is ook in het economische domein een impuls voor het samen met partners invulling geven aan de Leidse ambities om een toonaangevende kennisstad te zijn en vooral om ook als zodanig herkend te worden. Die samenwerking leidt bij de kennisinstellingen zelf tot directe banen, maar het doel is ook door innovatie in de private sector banen te creëren. In 2017 heeft de gemeente een samenwerkingsovereenkomst getekend met de Universiteit, het LUMC en Hogeschool Leiden. Partijen hebben zich daarbij ten doel gesteld om hiermee aan de top van de nationale en Europese kennisregio's te blijven. In die samenwerkingsovereenkomst is een Agenda 2017-2018 opgenomen waar, op basis van vier thema's, "Campusontwikkeling", "Versterken onderwijs en onderzoek", "Externe focus, internationalisering" en "De stad als lab", gewerkt wordt aan zestien concrete samenwerkingsprojecten.

Een belangrijke prestatie binnen het programma Economie zijn de inspanningen van programma Binnenstad. Het gewaagde doel om de titel van beste binnenstad in 2017 te worden bleek nog te vroeg. Dit wordt verschoven naar 2019 omdat we dan kunnen laten zien dat vele resultaten geboekt zijn. Zie ook het bijzondere programma Binnenstad in deze begroting.

Eind 2017 zal de Winkelnota Binnenstad naar verwachting worden vastgesteld zodat we 2018 concreet met de doelstellingen aan de slag kunnen. Een compacter winkelgebied, met een duidelijk profiel van de verschillende straten en stegen in het centrum. Verbetering en vernieuwing van de winkelcentra Diamantplein en Kopermolen zijn inmiddels in voorbereiding en zullen in 2018 verder worden ontwikkeld. Ook bouwen we in 2018 met het programma Economie071, samen met ondernemers, onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten en overheid, verder aan versterking van het investeringsklimaat en werkgelegenheid in de regio. Onze ervaring leert dat dit tot belangrijke economische impulsen leidt. HUB-spot, het centrum voor ondernemerschap aan de Langegracht, is hiervan een aansprekend voorbeeld. Het convenant wordt daarom ook voortgezet.

Verbetering van de warenmarkt, standplaatsen en ligplaatsen zullen concreter vorm krijgen in 2018. Citymarketing en het stimuleren van toeristische aantrekkelijkheid blijven uiteraard onverminderd een prioriteit. 2018 zal, los van alle lopende bekende activiteiten en campagnes, het themajaar zijn voor Water. De voorbereiding en programmering om vele historische schepen in de zomer van 2018 naar Leiden te halen is gestart.

Sinds enige jaren hechten we meer belang aan de congreswerving voor Leiden. In dat kader is het fantastisch dat EuroScience heeft besloten dat Leiden samen met Den Haag de organisatie van het EuroScience Open Forum 2022 (ESOF 2022) op zich mag nemen. Met ESOF 2022 krijgt Leiden de grootste, multidisciplinaire Europese wetenschapsconferentie binnen haar grenzen met circa 5000 deelnemers en mag zij zich een jaar lang European City of Science noemen.

Tot slot een opmerking over het bedrijventerreinenbeleid. In overleg met regiogemeenten en ondernemersverenigingen moeten locaties worden bepaald voor toekomstige bedrijventerreinen tot pakweg 2030/2035. Het is van belang dat deze locaties worden opgenomen in de nota Ruimte van de provincie waardoor er mogelijkheden ontstaat voor transformatie naar woningbouw en verdere stedelijke ontwikkeling met voldoende ruimte voor bedrijvigheid en werkgelegenheid in Leiden en de regio.

Beleidsterrein 3A Ruimte om te ondernemen

Ondernemers, bedrijven en instellingen in de stad hebben ruimte en regels nodig om te kunnen ondernemen. Onder dit beleidsterrein vallen vele onderwerpen op regionaal en lokaal niveau; van de regionale kantorenvisie tot beleidsregels terrassen. Op 10 verschillende onderdelen wordt in deze begroting ingegaan. Een ander onderdeel van dit beleidsterrein is het Leiden Bio Science Park. De belangrijke ontwikkelingen voor 2018 komen allemaal langs.

Doelen en prestaties bij 3A Ruimte om te ondernemen

Doel	Prestatie
3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering
	3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park (LBSP)

3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering

Herijking Regionale kantorenvisie Holland Rijnland

In 2016 heeft de regio Holland Rijnland haar geactualiseerde regionale kantorenstrategie vastgesteld. Doel van de strategie is een gezonde regionale kantorenmarkt met een daarbij passend planaanbod. Begin 2017 is deze geactualiseerde visie positief aanvaard door de Provincie Zuid-Holland en wordt binnen de kaders uitvoering gegeven aan de acties. In 2017 is de kantorenleegstand in Leiden tot 10,8% gedaald waardoor er nu sprake is van een meer gezonde balans tussen vraag en aanbod dan enkele jaren terug. In 2018 zetten wij ons in om de leegstand verder te laten dalen tot de frictieleegstand (circa 5%). Door middel van een goede (regionale) samenwerking tussen accountmanagement, de beleidsafdeling en de markt worden minder courante panden gerenoveerd, getransformeerd of gesloopt en worden nieuwe kantoorformules en concepten aangetrokken. Hierbij zal nieuwbouw van kantoren worden geconcentreerd rond de stationslocatie Leiden Centraal en het Bio Science Park. Marktonderzoek en trends tonen aan dat op deze locaties in de Leidse regio nieuwbouw van kantoren gewenst is. Op provinciaal niveau wordt in samenwerking met de regio gewerkt aan een actualisering van de provinciale behoeveramingen kantoren welke mogelijk zal leiden tot beleidsconsequenties. De door de provincie Zuid-Holland goedgekeurde huidige regionale kantorenvisie loopt tot 1 juli 2019.

Economie071 (De Economische Agenda Leidse regio)

Met Economie071 bouwen wij aan de samenwerking tussen ondernemers, onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten en overheden in de Leidse regio. Economie071 richt zich daarbij op verbetering van het investeringsklimaat in de regio ten gunste van werkgelegenheid. Dat dit effect heeft blijkt uit de economische monitor 'Index071'. Het totaalindexcijfer voor 2016 laat een stijging van een kleine 3 % zien ten opzichte van 2015. Ten opzichte van het peiljaar 2008 is de index gestegen van 100 naar 113 in 2016. Alle deelnemende

partners waarderen deze samenwerking, blijkt uit de evaluatie in 2015. Daarom verlengen wij in 2018 het convenant dat onder andere aan de basis ligt van de samenwerking binnen Economie071 tot 2020. De inzet is om vanuit alle deelnemende gemeenten een budget te creëren voor nader te bepalen acties.

We gaan verder met de dienstverlening in het Expat Centre Leiden, het genereren van innovatieve ideeën en inspireren en ondersteunen van startende ondernemers in de start-up HUBspot en het ondersteunen van winkeliers en winkeliersverenigingen van alle winkelcentra volgens een actieplan bij de vastgestelde Regionale Retailvisie 2025. Ook ondersteunen en stimuleren we ondernemerschap bij nieuwe mogelijkheden door de technologische innovatie van "internet of things".

Wij zullen ons in dit gremium hard maken voor een versterkte regionale samenwerking om inwoners die langdurig werkloos zijn, door her- en bijscholing en begeleiding (opnieuw) aan een betaalde baan te helpen. Juist nu de economie aantrekt en er ook onvervulde vacatures openstaan, moet de schrijnende situatie worden voorkomen dat er nog steeds mede inwoners geen werk hebben. Of het nu gaat om theoretisch of praktisch geschoolden, mensen met een beperking, nieuwe Nederlanders of Leidenaren die om andere redenen op afstand tot arbeidsmarkt zijn komen te staan; in alle gevallen is het belangrijk samen met onderwijsinstellingen en ondernemers te zoeken naar concrete acties en oplossingen om deze Leidenaren en regiogenoten naar werk te begeleiden.

Retailvisie071

De uitvoering van de Retailvisie loopt door in 2018. De drie actielijnen van het uitvoeringsprogramma zijn: 1. Sterker maken van wat sterk is; 2. Faciliteren van winkelcentra buiten de winkelstructuur; en 3. Transformeren PDV locaties. Concreet uit dit zich door de ondersteuning van winkelcentra bij het bepalen van hun identiteit, ondersteunende acties e.d.

Winkelnota Leidse Binnenstad 2018-2021

Eind 2017 ligt deze Winkelnota ter besluitvorming voor aan de gemeenteraad. Hierin wordt het onderscheidend karakter van de Leidse binnenstad t.o.v. andere steden beschreven en worden zeven doelstellingen uitgewerkt die bij elkaar een belangrijke bijdrage aan Leiden als concurrerende, aantrekkelijke en toekomstbestendige winkelstad. 2018 is het eerste jaar dat we deze doelen ook concreet gaan realiseren. De uitvoering staat kortom centraal met inzet op onderwerpen als totaalbeleving in de binnenstad, een compact winkelgebied met zo min mogelijk leegstand en het doorontwikkelen van verschillende deelgebieden in de binnenstad met hun eigen identiteit. Daarbij hebben we tevens oog voor een goede mix tussen de kleinere, zelfstandige winkelier en het grootwinkelbedrijf.

Markten

In 2017 is een onderzoek verricht voor het toekomstbestendig maken van de warenmarkt in het stadscentrum van Leiden, met als inspirerend einddoel de aanwijzing van de Leidse centrummarkt in 2020 tot de mooiste markt van Nederland. Het hiervoor opgestelde meerjarige stappenplan is gericht op zowel ruimtelijke aanpassing van de markt, aanpassing van de regelgeving voor uitbreiding van het aanbod en branchering, handhaving van de regels en versterking van de onderlinge organisatie van de markt, als samenwerking met de ondernemers van het gebied rondom de Nieuwe Rijn. In 2018 vindt, conform dit stappenplan de verdere aanpak en implementatie plaats. Doel is, in samenwerking met de marktcoördinatoren, de markt in basis op orde te brengen, vergroten van de bekendheid van de regels onder de marktcoördinatoren en handhaving volgens duidelijk vastgelegde stappen.

In 2018 wordt bezien op welke manier de gemeente om gaat met schaarse vergunningen (waaronder marktvergunningen). Dit heeft invloed op de planning van de herinrichting van de markt in de binnenstad. De raad krijgt naar verwachting in het eerste half jaar een besluit hierover voorgelegd.

Standplaatsen

De evaluatie van het standplaatsenplan is begin 2018 afgerond. Op basis hiervan wordt in 2018 een nieuw standplaatsenplan opgesteld. Dit nieuwe standplaatsenplan zal in 2018 worden geïmplementeerd. In het standplaatsenplan is geregeld waar in de gemeente losse standplaatsen mogen worden ingenomen voor bijvoorbeeld kerstbomenverkoop, frietkarren, loempiakraampjes etc. Dit is nodig omdat het huidige standplaatsenplan verouderd is.

Horeca-visie

Op 11 februari 2016 heeft de gemeenteraad de ruimtelijk-economische horecavisie vastgesteld. De horeca in Leiden heeft zich de afgelopen jaren positief ontwikkeld. We zien nog ruimte voor groei en willen daar weloverwogen mee omgaan. Een beheerste ontwikkeling is gewenst met het oog op de kwaliteit van het aanbod. De ruimtelijk-economische horecavisie beschrijft voor alle typen horeca (inclusief de hotels) waar en in welke mate tot en met 2020 nog uitbreiding kan plaatsvinden en waar niet. De visie is het toetsingskader voor horeca-aanvragen die niet in een geldend bestemmingsplan passen. In 2018 vindt een geplande tussenevaluatie plaats. Deze evaluatie kan mogelijk leiden tot een bijstelling van de uitbreidingsmogelijkheden voor horeca.

Vooruitlopend op de evaluatie ziet het college aanleiding voor een tussentijdse partiële herziening van de horecavisie voor het gebied, direct aan de Nieuwe Rijn gelegen. Het college ziet dat de leegstand in het gebied, ondanks actieve acquisitie richting potentiële detaillisten, toeneemt doordat detaillisten verdwijnen en dat de verhuurbaarheid van (voormalige) winkelruimte onder druk staat, terwijl het gebied zeer gewild en geschikt is voor vestiging van horeca. Het college heeft op 4 juli 2017 besloten een ontwerp raadsvoorstel voor de tussentijdse partiële herziening van de ruimtelijk-economische horecavisie vrij te geven voor de inspraak. Het college stelt voor om in maximaal vijf extra panden in het Nieuwe Rijngebied nieuwe zelfstandige horeca mogelijk te maken.

Air bnb

In het kader van het hotelbeleid worden de landelijke ontwikkelingen met betrekking tot het fenomeen Airbnb gevolgd, om na te gaan of Leiden hier op in kan spelen. Zo werkt de gemeente Amsterdam, in samenwerking met de rijksoverheid, aan de invoering van een meldplicht voor de bewoners die hun woonruimte via Airbnb aanbieden. Nagegaan zal worden in hoeverre én onder welke voorwaarden, Leiden hier op in kan spelen.

Beleidsregels terrassen

In het voorjaar van 2016 is na vaststelling van beleidsregels en nadere regels terrassen 2016 (Rv 16.0025) het project Terrassen van start gegaan. Met dit project willen wij een zichtbare kwaliteitsverbetering bereiken door de terrassen in Leiden in overeenstemming te (laten) brengen met de regelgeving. Voor de uitvoering van het project wordt continu afstemming gezocht met Koninklijke Horeca Nederland afdeling Leiden.

De regelgeving bestaat uit:

1. Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) met bepalingen over a. Gebruik/bestemmingsplan en b. Bouwwerken/Bouwen.
2. Algemene plaatselijke verordening 2015; met bepalingen over a. Terrasvergunning en b. Beleidsregels en Nadere regels Terrassen 2016

In de zomer van 2016 zijn alle 180 vergunde terrassen bezocht en is per terras aan de ondernemer via een constateringsbrief aangegeven welke acties noodzakelijk zijn om het terras in overeenstemming te brengen met de regels. De meeste ondernemers hebben tijdig hun aanvragen omgevingsvergunning/ontheffing nadere regels ingediend. Dit heeft geresulteerd in circa 60 geheel goedgekeurde terrassen. Een klein deel van de ondernemers heeft geen actie ondernomen of gereageerd op de brieven en uitnodigingen tot overleg van de gemeente. Deze terrassen zijn in 2017 als eerste gecontroleerd en als de terrassen uitstonden is er handhavend opgetreden. In de loop van de zomer van 2017 zijn de overige terrassen bezocht. Indien objecten werden aangetroffen waarvoor de omgevingsvergunning/ ontheffing is geweigerd werd, afhankelijk van de overtreding, de investering en datum aanschaf, een overgangstermijn afgesproken en vastgelegd. In het terrasseizoen 2017 zijn alle terrassen uit het project opnieuw gecontroleerd. Door de vergunning of vastlegging van de overgangstermijn is voor het seizoen 2018 en verder voor iedere ondernemer duidelijk wat kan en mag. De ondernemers met een nieuwe terrasvergunning worden in 2018 gecontroleerd.

Verordening ligplaatsen bedrijfsvaartuigen

In 2017 heeft de raad de Verordening Bedrijfs- en Pleziervaartuigen en het Ligplaatsenplan Bedrijfs- en Pleziervaartuigen vastgesteld. Deze regelingen vervangen de Verordening op de Bedrijfsvaartuigen 2010, het Ligplaatsenplan Bedrijfsvaartuigen 2009 en het Ligplaatsenplan Pleziervaartuigen 2010. De nieuwe regelgeving wordt vervolgens in 2018 geïmplementeerd. Dit vraagt naar verwachting, met name door de keuzes op het gebied van de wijze van verdeling en uitgifte van de ligplaatsen en de inrichting van de administratie van de vergunningen en het binnenhavengeld door de gekozen nieuwe grondslag en bijbehorende tarieven, veel ambtelijke capaciteit.

Schaarse vergunningen voor onder andere ligplaatsen, markten en standplaatsen

Uit een brief van de VNG over jurisprudentie omtrent 'schaarse vergunningen' blijkt dat gemeenten niet langer voor onbepaalde tijd vergunningen kunnen verlenen voor een schaars goed; ofwel een goed met een economische waarde. "Schaarse vergunningen" zijn vergunningen die geweigerd worden omdat er onvoldoende fysieke ruimte is terwijl de aanvrager wel aan alle vergunningsvoorwaarden voldoet. Te denken valt bijvoorbeeld aan ligplaatsvergunningen, marktvergunningen, standplaatsvergunningen en evenementenvergunningen. In 2018 moet bepaald worden hoe de gemeente Leiden omgaat met de verdeling van deze en andere zogenaamde 'schaarse vergunningen' in de toekomst. De verdeling van schaarse vergunningen dient transparant te worden vormgegeven. In 2018 zal er op basis van input van de VNG een voorstel naar de raad komen waarin keuzes worden voorgelegd om met deze problematiek om te gaan. Het gaat hierbij om toekomstig aan te vragen vergunningen, maar ook om de vergunningen die in het verleden voor onbepaalde tijd verleend zijn. Wijzigingen hierin zullen leiden tot veel onrust bij de betrokken ondernemers en kunnen ook niet van de ene op de andere dag plaatsvinden. De jurisprudentie zal zich dit jaar verder ontwikkelen omdat bijvoorbeeld de gemeente Amsterdam ondermeer alle vergunningen voor rondvaartbedrijven opnieuw verdeeld heeft.

Modellenboek gevelreclame

Om de kwaliteit van de Leidse binnenstad te verhogen is eind 2015 het 'Modellenboek Gevelreclame & Uitstallingen Binnenstad Leiden' vastgesteld. Met extra ambtelijke inzet en een positieve en proactieve benadering worden winkeliers, pandeigenaren, verhuurders en makelaars benaderd om ze te bewegen zoveel mogelijk de gevelreclame, de winkelpui en de uitstallingen in overeenstemming te brengen met de geldende wet- en regelgeving en richtlijnen over de historische uitstraling. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met Erfgoed Leiden en Omstreken. Met deze integrale aanpak worden winkeliers en pandeigenaren verleid een grotere kwaliteitsslag te maken die bestaat uit een reconstructie dan wel herstel van de historische winkelpui. Gelijktijdig met het handhaven van illegale gevelreclame onderzoeken we of de winkelpui nog in overeenstemming is met de laatst vergunde situatie. Indien dit niet het geval is wordt de winkelier en de pandeigenaar hierop aangesproken en laten we in samenspraak met Erfgoed Leiden het historisch onderzoek zien, dat zij hebben gedaan naar de meeste panden. In dit onderzoek is meestal ook een schets gemaakt van een reconstructie van de historische pui. Met deze benadering beogen we dat winkeliers en pandeigenaren niet uitsluitend de noodzakelijke wijzigingen dan wel herstelwerkzaamheden uitvoeren ter voorkoming van handhaving maar een stap verder zetten en door de Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld genegen zijn om de winkelpui in oude glorie te herstellen.

3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park

Visie: Het Leiden Bio Science Park (LBSP) behoort tot de top van de Life Science & Health parken in Europa en is cruciaal in het functioneren van Leiden als internationale kennisstad. Het vormt samen met het Stationsgebied en de Binnenstad de stuwende economische kern van Leiden en zorgt direct en indirect voor banen van diverse opleidingsniveau's. De gemeente Leiden werkt nauw samen met de Universiteit Leiden, het LUMC, de gemeente Oegstgeest en de ondernemersvereniging in de ruimtelijke en economische ontwikkeling van het LBSP.

Doelen van de gemeente zijn:

1. Het vergroten van de vestigingsmogelijkheden op het park.
2. Het vergroten van de werkgelegenheid in de Life Science & Health sector.
3. Het verbeteren van de bereikbaarheid en de campuskwaliteit.

De belangrijkste ontwikkelingen voor 2018:

1. In februari 2017 is door de gemeenteraad het Masterplan LBSP-Gorlaeus vast gesteld en eind 2017 wordt het bestemmingsplan LBSP-Gorlaeus naar verwachting vastgesteld. Als uitwerking van het Masterplan en bestemmingsplan wordt in 2018 een definitief ontwerp voor reconstructie van de openbare ruimte en infrastructuur opgesteld.
2. De gemeente ondersteunt actief de bouwinitiatieven van stakeholders in het LBSP. In 2018 wordt verwacht om in ieder geval omgevingsvergunningen te kunnen afgeven voor:
 1. Meerdere woongebouwen in deelgebied Entree en deelgebied Boerhaave.
 2. een nieuw bedrijfsgebouw in deelgebied Sylvius.
3. De Universiteit realiseert de openbare ruimte en infrastructuur in deelgebied Boerhaave en het Schilperootpark. Dit park is samen met het Van Leeuwenhoekpark een belangrijke groene zone die de groen-recreatieve verbinding tussen Binnenstad en Bos van Bosman mogelijk maakt.
4. Naturalis Biodiversity Centre realiseert de nieuwbouw van het museum die in 2019 zal worden geopend.
5. De gemeente reconstrueert twee wegen; de Sylviusweg en de Mendelweg.
6. Voor het Pesthuis wordt samen met het Rijksvastgoedbedrijf een Nota van uitgangspunten opgesteld die eind 2017 of begin 2018 wordt vastgesteld voor marktpartijen. In 2018 zal het Rijksvastgoedbedrijf het complex verkopen, waarna herontwikkeling van deze locatie volgt.
7. Vanaf september 2017 neemt de gemeente Leiden niet langer direct bestuurlijk deel aan de Leiden Bio Science Park Foundation. Een besluit om een gemeentelijke vertegenwoordiger in dit bestuur te plaatsen is de tweede helft van 2017 afgerond. In de stichting Leiden Bio Sciencepark Foundation vinden de activiteiten van de Biotech Training Facility plaats. De Ondernemersvereniging Bio Science Park en Innovation Quarter hebben daarnaast een aantal werkzaamheden onderling verdeeld; zoals ondersteuning van de interne cohesie op het park, (internationale) marketing, branding en acquisitie en business development.
8. De partners LUMC en Universiteit Leiden hebben in het voorjaar van 2017 het initiatief genomen om een discussie over de verdere groeistrategie van het Leiden Bio Science Park te beginnen. Onderwerpen zoals ondersteuning van startende ondernemers, acquisitie van bestaande bedrijven, kennisdeling over veelbelovende onderzoeksgroepen, en aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt zijn hierin opgenomen. De groeistrategie van het park is nauw verbonden met de strategie van het LUMC en haar onderzoeksgebieden. Verwachting is dat de discussie hierover eind 2017 wordt afgerond.
9. De Hogeschool Leiden wenst haar gebouw uit te breiden vanwege de groei van het studentenaantal. Hiertoe zal naar verwachting in 2018 een bouwplan worden opgesteld en omgevingsvergunning worden aangevraagd.
10. Het project Deelfietsen Bio Science Park wordt gefinancierd vanuit het rijksprogramma Beter Benutten. Het doel is om het aantal autoritten in de spits te verminderen door middel van een aanbod van deelfietsen voor werknemers op het BSP. Het totale budget, indien alle stappen doorlopen worden, bedraagt maximaal 230.000 euro. De laatste nog te nemen stap is een besluit van de Stuurgroep Beter Benutten Haaglanden,

die in oktober 2017 de Business Case beoordeelt. Het concept voorziet in een proef van twee jaar, met bij de start honderd deelfietsen op het BSP-terrein en in de fietsenstallingen bij Leiden Centraal. Uit het draagvlakonderzoek onder werkgevers en werknemers in februari 2017 is een zeer concreet animo gebleken op het BSP. Een meervoudig onderhandse uitvraag is uitgegaan voor de opdrachtverlening. Het systeem zal eind 2017 beschikbaar zijn. Deze deelfietsenproef is belangrijk als basis voor een onderzoek naar een deelfietsenplan voor heel Leiden, waarvoor de Raad in juli 2017 budget beschikbaar heeft gesteld.

Effectindicatoren bij 3A Ruimte om te ondernemen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2018	2019	2020	2021	
Doel 3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen						
3A1.a Aantal arbeidsplaatsen	66.528 (2014) 66.350 (2015) 67.537 (2016)	68.500	69.000	69.500	70.000	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.b Aantal bedrijfsvestigingen	7.403 (2014) 7.775 (2015) 8.664 (2016)	8.900	9.100	9.300	9.500	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.c Percentage leegstand in kantoren	13,1% (2014) 11,7% (2015) 10,8% (2016)	10,0%	9,5%	9,0%	8,5%	Kantorenmonitor Holland Rijnland
3A1.d Aantal arbeidsplaatsen op het Leiden Bio Science Park	17.328 (2014) 18.008 (2015) 18.274 (2016)	18.893	19.263	19.633	20.033	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.e Economie071 Index	106 (2014) 110 (2015) 113 (2016)	117	119	121	123	Economie071*
3A1.f Percentage functiemenging	55,0% (2014) 54,9% (2015) 55,3% (2016)	-	-	-	-	LISA** (wsjg - BBV)
3A1.g Verhouding tussen verwacht en gemeten Bruto Gemeentelijk Product	102 (2013)	-	-	-	-	Atlas voor Gemeenten** (wsjg - BBV)
3A1.h Aantal vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners van 15 /m 64 jaar	84,5 (2014) 88,6 (2015) 97,9 (2016)	-	-	-	-	LISA** (wsjg - BBV)
3A1.i Percentage demografische druk	51,1% (2015) 50,8% (2016) 50,9% (2017)	-	-	-	-	CBS** (wsjg - BBV)

* De index Economie is gebaseerd op een gewogen gemiddelde van 40 indicatoren die de ontwikkeling van de economische kracht van de regio meten en beschrijven.

** Het herziene Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Deze zijn te herkennen aan de aanduiding (wsjg.nl - BBV) bij de bron. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren voor alle gemeenten te vinden zijn: www.waarstaatjegemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk. Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zien we af van het opnemen van streefwaarden.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Leiden en de Leidse regio zijn met een relatief krachtige economie in de positie om de lokale en regionale economie versterkt te laten groeien. De lokale overheid kan daarbij helpen. Initiatieven van bestaande én startende ondernemingen en kennis en opleidingsinstellingen dragen bij aan de versterking van de groei. Kennis en valorisatie van die kennis de bron van de huidige Leidse welvaart en hoe sneller die kennis in de praktijk leidt tot nieuwe bedrijven en patenten des te beter het is voor de samenleving en de economie. MBO Rijnland, Hogeschool, LUMC en Universiteit zijn daarom gewaardeerd partner in Economie 071 en in de ontwikkeling van HUBspot.

De gemeente gaat vanuit haar faciliterende rol door met haar bijdrage aan de groei onder meer door inzet op accountmanagement voor bedrijven, bestrijding van de leegstand in bedrijfsgebouwen, bijdragen aan startende ondernemingen en het Startersfonds. Ook de bijdragen aan de regionale ontwikkelingsmaatschappij Innovation Quarter zullen worden voortgezet.

Op de wat langere termijn zijn ook activiteiten op het terrein van onderwijs en arbeidsmarkt van belang omdat de economische groei gedragen moet worden door een goed opgeleide en deels ook internationaal georiënteerde beroepsbevolking. De verwachting is dat van een versterkte economische groei de gehele beroepsbevolking zal profiteren.

Doelen en prestaties bij 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Doel	Prestatie
3B1 Sterker ondernemersklimaat	3B1.1 Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden
	3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap
3B2 Meer kennisintensieve bedrijvigheid	3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

3B1.1 Faciliteren van bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden

Regeldruk / dienstverlening ondernemers

Leiden vindt goede dienstverlening aan ondernemers belangrijk. Met ingang van 2016 doet de gemeente mee aan de tweejaarlijkse onderzoeken: de Peiling Ondernemersklimaat (POK) en de Monitor Lokaal Economische Kracht. Deze onderzoeken kunnen het ondernemersklimaat meten en deze vergelijken met de andere steden die ook meedoen. Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten wordt bekeken welke acties nodig zijn om de dienstverlening, het vestigingsklimaat, digitaal bedrijvenloket, vergunningen en economisch profiel te verbeteren. Ten aanzien van de motie 'Leidse proef met regelvrije zones' onderzoeken wij wat de mogelijkheden en randvoorwaarden voor een regelluwe zone in Leiden zijn en welke lessen geleerd zijn uit pilots met regelluwe zones in andere steden. Tegelijkertijd wordt onderzocht op welke locaties in Leiden we een pilot regelluwe zones gaan organiseren.

Starters

Sinds 2016 organiseert Economie071 samen met startersdagen.com succesvolle regionale Startersavonden. Ook gemeente Leiden is hierbij aanwezig. Ook in 2018 organiseren wij deze bijeenkomsten. Verder stimuleren we wedstrijden voor startende ondernemers zoals bijvoorbeeld Gulliver en ontmoetingen tussen bedrijven en studenten zoals bijvoorbeeld Science meets business. Afhankelijk van de visie op de verdere doorontwikkeling van het Leiden Bio Science Park is de verwachting dat daar opnieuw een startersprogramma wordt opgezet. In 2017 is immers het driejarig startersproject in Leiden Bio Science Park afgelopen. Gezien de groeiambitie van de huidige 18.000 naar 28.000 banen is het ontwikkelen van een ondersteuningsprogramma voor starters in de voor Leiden Bio Science Park relevante richtingen zeker gewenst.

Aanbesteding overheidsopdrachten

Het inkoopbeleid is strak ingeregeld in Europese en landelijke regelgeving, daarom is het belangrijk ons bewust te zijn van de (on)mogelijkheden om lokaal aan te besteden en te gunnen. Leiden scoort in algemene zin goed in de verhouding van aanbesteding van opdrachten aan lokale versus niet-lokale ondernemers. In 2016 kochten wij 39% van het totaal besteedde inkoopbedrag in bij ondernemers uit de Leidse regio. Dit was 6 miljoen meer dan het jaar ervoor.

Deze ontwikkeling blijven wij stimuleren door jaarlijks een branchegerichte informatiebijeenkomst te organiseren waar wij lokale ondernemers wegwijs maken in de platforms waar zij opdrachten kunnen vinden. Daarnaast vergroten wij de kennis van het Leidse ondernemerslandschap in de gemeentelijke organisatie. Hierin werken we nauw samen met de ServiceEenheid Inkoop van Servicepunt71.

Coöperatief Leids Startersfonds

Om de winkelleegstand te bestrijden en tegelijk het startende ondernemerschap te stimuleren, is door een aantal geldschieters eind 2014 het Coöperatief Leidse Starterfonds in het leven geroepen. De coöperatie deed een verzoek aan de gemeente tot deelname en op deze uitnodiging zijn we ingegaan. Sinds begin 2015 is het fonds operationeel en heeft zij verschillende ondernemers kunnen laten starten. De gemeente vindt het belangrijk om dit initiatief te tonen en zo veelbelovende winkeliers toch te kunnen voorzien van financiering. Na een opstartperiode en met behulp van goede communicatie, zien we nu dat het aantal aanvragen voor het fonds toeneemt. Medio 2017 waren er inmiddels acht deelnemers aan het fonds. We verwachten dit aantal ook in 2018 verder uit te bouwen.

Bio Based Economy en Space

Onderzoek geeft aan dat er economische kansen liggen op het gebied van biobased economy, het vitaliteitscluster en space. Leiden (kennisinstellingen, bedrijven en gemeente) participeert actief in de drie genoemde clusters zonder trekker te zijn. Biobased economy en space zijn opgenomen in de Inhoudelijke Agenda van Holland Rijnland. Holland Rijnland is hiervan de trekker en heeft bijvoorbeeld een Cofinancieringsfonds om initiatieven te steunen. Verwachting is dat in 2018 een inhoudelijke agenda voor Space is opgesteld en de organisatie om deze te kunnen (laten) uitvoeren is bepaald. In 2018 vindt het Space Studies Programme plaats. Dit is een internationaal wetenschappelijk programma op het onderwerp Space. Ruim 130 veelbelovende medewerkers verblijven negen weken in Delft en volgen diverse programma's in Delft, Den Haag en Noordwijk en Leiden. Partners hierin zijn de Universiteiten, Delft en Leiden, de gemeenten Delft, Leiden, Den Haag, Noordwijk, Provincie Zuid-Holland, InnovationQuarter, de marketingbureaus van deze gemeenten, Netherlands Space Office en TNO. Ook inwoners zijn op publieksbijeenkomsten van harte welkom. De gemeente Leiden voert samen met de Universiteit Leiden en de gemeente Delft en de TU Delft momenteel gesprekken over de nieuwe vestigingsplaats van SRON (Netherlands Institute for Space Research). Dit Nederlandse expertisecentrum voor onderzoek vanuit de ruimte, zowel up- als downstream, oriënteert zich momenteel op een nieuwe vestigingsplaats. Vestiging in deze regio zou een forse versterking zijn van de economische structuur rondom space gerelateerde bedrijven. Mogelijk krijgen deze gesprekken in 2018 een vervolg.

3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap

Binnen de subsidie aanvragen voor het onderwijs innovatie budget (ingediend door docenten en betrokkenen van de Leidse onderwijsinstellingen) is een aantal projecten benoemd die zich richten op het aanleren en versterken van vaardigheden die nodig zijn voor de arbeidsmarkt van de toekomst. Het gaat hierbij om 21st century skills zoals digitale leeromgeving en bewustwording en omgaan met een veranderende digitale wereld, maar ook om het stimuleren van vaardigheden zoals onderzoekend leren. Deze projecten zullen in het schooljaar 2017 – 2018 ten uitvoer worden gebracht.

Daarnaast participeert gemeente in het project onderwijs & arbeidsmarkt van economie 071 waarin we de aansluiting tussen beide sectoren binnen de Leidse regio nog verder willen verbeteren en blijft de gemeente organisaties zoals Technolab ondersteunen die leerlingen en studenten sneller in contact brengen met de beroepspraktijk en ondernemerschap.

3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

Innovation Quarter

Kennisintensieve bedrijvigheid is een van de motoren van de Leidse economie. Sinds 1 januari 2014 werkt InnovationQuarter aan een economisch sterkere regio, stimuleren zij innovatie en ondernemerschap, zorgen ervoor dat ondernemingen die willen (door)groeien daar financiering voor vinden, zorgen zij voor meer samenwerking tussen ondernemers en waar nodig kennisinstellingen, verbinden zij spelers in het innovatie ecosysteem en zetten zij de regio nationaal en internationaal op de kaart als innovatieve hotspot. InnovationQuarter heeft drie kerntaken namelijk Business Development, Foreign Investment en Capital.

In 2017 heeft een evaluatie over InnovationQuarter plaatsgevonden. Gezien een eerdere evaluatie van het ministerie van Economische Zaken is de verwachting dat de subsidiëring van InnovationQuarter blijft doorgaan. De gemeente Leiden heeft in 2017 (waarschijnlijk) de bijdragen aan het Participatiefonds en het Proof of Conceptfonds Uniiq verhoogd.

Andere aandeelhouders in de twee fondsen zijn bijvoorbeeld de Universiteit Leiden, het LUMC, Ministerie van Economische Zaken, Provincie Zuid Holland en gemeenten Delft, Rotterdam, Westland en Den Haag. De gemeente Leiden heeft overigens in het totaal van de fondsen een relatief beperkte inbreng.

Medical Delta

Medical Delta is een samenwerkingsverband in Zuid Holland dat voortbouwt op de kracht van de founding partners: Erasmus MC, Erasmus Universiteit Rotterdam, Tu Delft, Universiteit Leiden en LUMC. Gedurende de jaren zijn vele partners aangesloten bij Medical Delta waaronder regionale en lokale overheden: provincie

Zuid Holland, Rotterdam, Delft, Leiden en in 2016 de hogescholen van Rotterdam, Den Haag en Leiden. Verder zijn ook diverse kennisinstelling zoals TNO en tientallen bedrijven aangesloten. Medical Delta heeft een vijftal Living Labs georganiseerd die een oplossing kunnen bieden om te voorkomen dat nieuwe concepten, producten en diensten in de zorg stranden. De complexiteit van de zorgmarkt met vele stakeholders zoals aanbieder, eindgebruiker, betalende partij, medegebruiker en regelgever hebben allen invloed op het commerciële succes. Dit maakt het opstellen van een investeringsstrategie als het ontwikkelen van een businessmodel complex. In 2018 zullen de eerste resultaten van de vijf Medical Delta Living Labs bekend zijn.

Biomedisch onderzoeksteam TNO naar Leiden

Recent heeft TNO besloten het biomedisch onderzoeksteam van Zeist naar Leiden Bio Science Park te verplaatsen. In eerste instantie had TNO voor ogen om met name de biomedische onderzoeksgroep die gebruik gemaakt van een Accelerator Mass Spectrometer (AMS) naar het Leiden BioScience Park te verhuizen. Een AMS is een gevoelig apparaat waarmee de effecten van geneesmiddelen bij heel lage doseringen worden geanalyseerd. Omdat de dosering van de geneesmiddelen zo extreem laag is kunnen potentiële geneesmiddelen zonder gevaar op mensen, zelfs kinderen, worden getest op hun werking in het menselijk lichaam. Dit is een superieure aanpak vergeleken bij het met grote doseringen uitproberen bij proefdieren. Met de AMS kan het geneesmiddelenonderzoek daardoor sterk versneld worden en wordt het beroep op proefdieren aanzienlijk verminderd. Gezien het succes van de biomedische onderzoeksgroep is onlangs het plan opgevat om de capaciteit van deze groep na verhuizing naar Leiden te verdubbelen door een tweede AMS aan te schaffen en de personele bezetting uit te breiden. Inmiddels wordt voorzien dat ook de andere onderdelen van het biomedische onderzoek en het bijbehorende management vanuit Zeist naar Leiden zullen verhuizen. Het betreft circa 75 personen. Vanaf 2015 zijn de gesprekken met de Universiteit Leiden, LUMC en de gemeente hierover gaande. Dit leidde inmiddels al tot vergaande samenwerking tussen de kennispartners op het gebied van kindergeneeskunde en de preventie van Diabetes type II. Daarnaast zijn er samenwerkingsbesprekingen tussen LUMC en TNO op het terrein van diabetes en andere metabole ziekten, onder de noemer "leefstijl als medicijn". Hierin wordt de kennis van TNO op het gebied van preklinisch onderzoek, systeembioïologie en gedragsonderzoek gecombineerd met de uitmuntende klinische expertise van het LUMC. TNO maakt enorme hoge kosten om de AMS te verhuizen. Via de Kaderbrief 2018-2021 is in het budget kennis-economie / universitaire ontwikkelingen een budget van 400.000 euro geoorloofd (zie ook bijzonder programma Kennisstad). De genoemde ontwikkelingen zijn een zeer welkome aanvulling op het Leiden Bio Science Park.

Expat Centre Leiden

Gezien de profilering als internationale kennisregio en de vergaande internationalisering, is het van groot belang te beschikken over een goed functionerend Expat Centre Leiden (ECL). Met het ECL wil de regio Leiden door het snel en efficiënt afhandelen van (rijks-) overheidsdienstverlening en door de verstrekking en levering van vraag gestuurde informatie en activiteiten, een positieve bijdrage leveren aan het vestigingsklimaat. Hiermee wordt de Leidse regio nog aantrekkelijker voor internationals, internationale bedrijven, kennisinstellingen en organisaties om zich hier te vestigen en te blijven.

In 2017 is de basis voor het Expat Centre neergezet, door het aanbieden van de gemeentelijke inschrijving van internationals die wonen of werken in de bij Economie071 aangesloten gemeenten. Het ECL is daarmee een regio-centrum geworden. Het ECL controleert nu ook de bron-documenten, waardoor een extra bezoek aan het Stadhuis overbodig is geworden. Het marketingplan is opgesteld en met de uitvoering is gestart. De website is geheel vervangen en biedt internationals de mogelijkheid zelf een afspraak te reserveren voor inschrijving: het klantcontactcentrum van de gemeente Leiden is daarvoor dus niet meer nodig. Verder hebben social media veel aandacht gekregen en zijn er verschillende events georganiseerd om de international community bij elkaar te brengen. Daarnaast wordt het ECL als kenniscentrum ingeschakeld voor vraagstukken rondom internationaal onderwijs in de regio, internationale studenten en internationalisering in het algemeen.

Nu de basisvoorzieningen van het Expat Centre ingericht zijn, is het zaak in 2018 de services aan internationale (kennis-)werkers uit Leiden en de Leidse regio volgens een one-stop-shop aan te bieden en uit te breiden. Concreet betekent dit dat het Expat Centre steeds meer dé partij wordt voor groeiende aantallen internationals voor de benodigde overheidsdienstverlening, informatievoorziening, private services en sociale activiteiten in zowel de oriëntatiefase ('coming to'), de eerste fase na aankomst in de Leidse regio ('settling in'), de fase van socialisatie en integratie ('living in') alsmede bij het vertrek uit de regio ('leaving to'). Het uitbouwen van het ECL als kenniscentrum zal ook veel aandacht krijgen.

Regionaal Investeringsprogramma EPZ

In samenwerking met de Metropoolregio Rotterdam Den Haag, de Economische Programmaraad Zuidvleugel, de provincie Zuid-Holland, de Drechtsteden en Holland Rijnland is in 2016 een Regionaal Investeringsprogramma opgesteld met daarin de gezamenlijke ambitie die inzet op economische structuurversterking en het beter benutten van de agglomeratiekracht van onze regio. Het investeringsprogramma is gericht op (extra) financiële bijdragen van het rijk, Europese fondsen en private investeerders die een extra impuls aan de projecten kunnen geven. Het zwaartepunt van de Leidse inbreng ligt bij de Campus Leiden (Bio Science Park + Stationsgebied) en de OV verbindingen met de rest van de

Randstad. De discussie over de OV schaa sprong in het licht van de verstedelijkingsopgave voor dit westelijk deel van Nederland en de lobby richting het Rijk vindt mede plaats aan de EPZ tafel. De Campus Leiden is van groot belang voor de economische structuurversterking van de zuidvleugel en kan de internationale concurrentiekracht en agglomeratiekracht verbeteren.

Effectindicatoren bij 3 B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2018	2019	2020	2021	
Doel 3B1 Sterker ondernemersklimaat						
3B1.a Aantal startende bedrijven in Leiden	526 (2013) 770 (2014) 1.311 (2015)	890	900	910	920	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3B1.b Rapportcijfer 'Dienstverlening gemeente aan ondernemers'	5,8 (2016)	6,0	-	6,5	-	POK*

* De Peiling Ondernemingsklimaat (POK) is in Leiden in 2016 voor het eerst gehouden. We zullen deze enquête elke twee jaar herhalen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 3C Marketing en promotie

De gemeente richt zich op het aantrekken van bezoekers en langer verblijf van hen in de stad. Leiden Marketing, het Cultuurfonds Leiden en het Centrummanagement Leiden spelen daarbij een sleutelrol.

Het 'merk' Leiden is van groot belang voor de aantrekkingskracht van Leiden. Citymarketing is een belangrijk instrument voor de opbouw van een sterk imago voor de stad. Leiden Marketing richt zich, als de citymarketingorganisatie voor Leiden, op de citybranding van de stad rondom de 2 kernwaarden van Leiden: Cultuur en Kennis. Doel is het genereren van maximale economische spin-off voor de stad, door het structureel behouden en aantrekken van bezoekers, bedrijven, studenten, kenniswerkers en Expats.

De citymarketing richt zich op het werven van bedrijven, maatschappelijke organisaties, studenten en bewoners die zich in de stad willen vestigen en op bezoekers die ons recreatief of zakelijk (bijvoorbeeld congressen) bezoeken. Door middel van marketing en promotie toont Leiden wat het als stad in huis heeft. En dat is indrukwekkend veel: de historische binnenstad met ruim 2.000 monumenten, een rijke geschiedenis van geboorteplaats Rembrandt van Rijn tot de stad van Pilgrimfathers, het bijzondere grachtennetwerk, het grote en bijzondere aanbod aan musea en de vele fraaie, soms verborgen hofjes, aantrekkelijke sfeer met festivals en evenementen van hoge kwaliteit als 'Signatures Festival' en de 'Nacht van Kunst & Kennis', de levendigheid van de binnenstad, de prachtige woonomgeving, krachtige beroepsbevolking en voor Leiden uiteraard de universiteit, de kennisinstellingen en het Bio Science Park.

Doelen en prestaties bij 3C Marketing en promotie

Doel	Prestatie
3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden	3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid
	3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteiten campagne binnenstad
	3C1.3 Inspanningen en programmasturing Binnenstad

3C1.1 Citymarketing en stimulering toeristische aantrekkelijkheid

Betreft de uitvoering van de activiteiten uit de uitvoeringsovereenkomst Leiden Marketing 2015-2018 en het meerjarige visiedocument van Leiden Marketing voor de citymarketing 'Leiden 2020', met de pijlers Cultuur, Kennis en Gastvrijheid. Met op de begane grond de VVV-winkel en op de bovenetages de backoffices van Leiden Marketing, Centrummanagement Leiden, Cultuurfonds Leiden en Ondernemersfonds Leiden, geldt het Handelshuis (Stationsweg 26) als hét centrum voor de stimulering van de Bezoekerseconomie van Leiden.

In 2018 wordt met Leiden Marketing gesproken over de evaluatie en verlenging van de uitvoeringsovereenkomst voor de periode 2019-2022. Gericht op de gastvrije ontvangst en langer verblijf van de bezoekers zijn, als onderdeel van het programma Binnenstad, diverse projecten in uitvoering. Met het openen van de Catherinasteeg in het Aalmarktproject en het ontstaan van ons nieuwe winkelrondje zal ook het winkelen als een van de redenen om Leiden te bezoeken meer worden gepromoot. Het betreft onder meer de afronding van de toeristische bewegwijzering met zogenaamde 'driehoeks-informatiepanelen (informatie over de wandelroutes Singelpark en Leidse Loper; plattegrond met aanduiding van de sfeergebieden in het centrum en actuele informatie over evenementen en activiteiten in de stad) en de 'Rembrandt strategische aanpak' (als voorloper voor het Rembrandtjaar 2019).

In 2018 vindt ook de verdere ontwikkeling en voorbereiding van de themajaren plaats. Voor 2018/Water; 2019/ Jonge Rembrandt en 2020/Mayflower 400. In deze projecten zijn Leiden Marketing, Centrummanagement Leiden en de Cultuurmakelaar vaste partners.

Voor 2018 wordt aangehaakt bij het door het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) en onder meer de provincie Zuid-Holland ingestelde landelijke themajaar. Juli 2018 vindt er, op initiatief van de Stichting Historische Haven Leiden, een grote meerdaagse reünie plaats van het Historisch Bedrijfsvaartuig. Naar verwachting komen er ruim 200 kleine en grote historische bedrijfsvaartuigen naar Leiden. Verder is er in samenwerking met de bedrijven en instelling in de stad en het omliggende Hollandse Plassengebied een aanvullend programma ontwikkeld.

In 2018 verbeteren wij de voorzieningen in de passantenhaven. Met ingang van het vaarseizoen 2018 wordt het beheer van de gemeentelijke passantenhaven, vanuit veiligheidsoverwegingen, niet meer verzorgd door de brugwachters van de Schrijversbrug. De brugwachters zullen zich nog uitsluitend bezig houden met de bediening van de bruggen. Voor het beheer van de passantenhaven wordt de functie van Havenmeester ingesteld, als onderdeel van het cluster Beheer. De nautische voorzieningen (sanitair e.d.), de routing en de

informatievoorziening zal op een hoger niveau worden gebracht. Dit zorgt voor een gastvrije ontvangst van bezoekers die Leiden per boot bereiken.

Voor het 2019/Rembrandtjaar werkt Leiden Marketing samen met partijen uit Amsterdam (zoals het Rembrandthuis). In het themajaar 2020/Mayflower 400 wordt herdacht dat de in Leiden woonachtige Pilgrims in 1620 via Delfshaven en Engeland vertrokken naar Noord Virginia en daar als de 'Founding Fathers' van de Verenigde Staten worden gezien. Leiden Marketing, de Cultuurmakelaar, Centrummanagement en enkele andere belangrijke Leidse partijen (onder meer de Pieterskerk en museum De Lakenhal), werken aan concrete plannen om succesvol in te spelen op dit themajaar.

Verder werken Leiden Marketing, Centrummanagement Leiden en de Cultuurmakelaar intensief aan 'Signatures Festival' en 'Nacht van Kunst en Kennis', als belangrijke publiekstrekkingen voor de binnenstad.

De congreswerving voor Leiden blijft een belangrijke en succesvolle activiteit van Leiden Marketing. Uiteraard in samenwerking met partners als de universiteit, hotels, congres gerelateerde bedrijven (zoals de Pieterskerk en Stadspodia) en gemeente. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een indrukwekkende ambassadeursnetwerk (ruim 80 leden vanuit de universiteit, het bedrijfsleven en instellingen), gericht op de uitbouw van het aantal (inter)nationale wetenschappelijke congressen.

In het kader van het hotelbeleid worden de landelijke ontwikkelingen met betrekking tot het fenomeen Airbnb gevolgd, om na te gaan of Leiden hier op in kan spelen. Zo werkt de gemeente Amsterdam, in samenwerking met de rijksoverheid, aan de invoering van een meldplicht voor de bewoners die hun woonruimte via Airbnb aanbieden. Nagegaan zal worden in hoeverre én onder welke voorwaarden, Leiden hier op in kan spelen.

De samenwerking met Katwijk, Noordwijk en de betrokken citymarketingorganisaties heeft geresulteerd in een samenwerkingsproject voor intensivering van de regiomarketing. Aan de samenwerking nemen ook Oegstgeest en Wassenaar deel. De opzet is om de regiomarketing zowel te richten op de bewoners, als de toeristische bezoekers van dit gebied, om hen te verleiden voor onder meer een bezoek aan de binnenstad van Leiden.

In 2018 wordt ook de deelname van Leiden met een praalwagen aan het Bloemencorso voor de Bollenstreek voortgezet, voor de versterking van de band met de Duin- en Bollenstreek en Keukenhof.

ESOF

EuroScience heeft besloten dat de gemeente Leiden in samenwerking met de gemeente Den Haag de organisatie van het EuroScience Open Forum 2022 (ESOF2022) op zich mag nemen.

Met ESOF 2022 krijgt Leiden de grootste, multidisciplinaire Europese wetenschapsconferentie binnen haar grenzen met circa 5000 deelnemers. Ook mag Leiden het hele jaar 2022 de titel "European City of Science" voeren. Dit past uitstekend binnen de ambities van het programma Kennisstad zoals die o.a. op het gebied van internationale marketing en branding geformuleerd zijn en zoals deze in 2017 nogmaals bevestigd zijn in de samenwerkingsovereenkomst tussen de Universiteit, het LUMC, Hogeschool Leiden en de gemeente. Naast de naamsbekendheid van onze stad als internationale kennisstad, leert de ervaring in andere steden dat er gedurende dat jaar ook een grote economische spin-off te verwachten is.

Nu de conferentie voor 2022 toegewezen is aan Leiden, kan de gemeente zich met haar partners gaan richten op de verdere uitwerking. Hiervoor zullen we een apart plan van aanpak opstellen, dat we in 2018 aan de gemeenteraad zullen voorleggen.

3C1.2 Faciliteren Centrummanagement en marketing- en activiteitencampagne binnenstad

De gemeente Leiden en het Centrummanagement Leiden (CML) werken samen aan het centrale doel van meer bezoekers, die om meerdere redenen naar onze binnenstad komen, daar vaker komen en langer verblijven en daar meer besteden.

Dat gebeurt in wisselende combinaties. Zo werken we samen bijvoorbeeld intensief samen in het Programma Binnenstad. Verder geeft CML ook in 2018 uitvoering aan de bestaande uitvoeringsovereenkomst tussen CML en de gemeente Leiden die geldt voor de jaren 2015 – 2018. Voorbeelden van projecten die voortvloeien uit deze overeenkomst zijn de zeer gewaardeerde en goed bezochte Kennis & Kunde-bijeenkomsten voor ondernemers, de (doorontwikkeling van de) Winter Wonder Weken met activiteiten als de lichtjesparade, intocht Sinterklaas, Sinterklaashuis, IJbaan en Kerstmarkt, OPEN dat het vervolg is op de verrassende winkelweekenden. Het Centrummanagement benadert proactief winkelketens die nog niet in Leiden zijn gevestigd, zodat zij dit mogelijk wel gaan overwegen. Ook begeleidt zij startende retailers bij het vinden van de juiste locatie in de binnenstad.

In 2018 zal CML ook verdere invulling geven aan haar vernieuwde Beleidsplan (2016-2019). Net als met Leiden Marketing zullen we ook met het CML in 2018 de nieuwe convenantsperiode 2019 -2022 uitwerken.

3C1.3 Inspanningen en programmasturing Binnenstad

Dit is het laatste jaar dat we uitvoering geven aan het vastgestelde programmaplan 2015 – 2018 met de doelen (meer bezoekers, meer bestedingen en meer waardering), de inspanningen (ingedeeld naar de vier subdoelen city hospitality, schone, hele en veilige binnenstad, levendige stad en prachtige stad), de wijze van samenwerking met de stadspartners en de sturing.

De middelen zijn voor het grootste deel vastgelegd. In 2018 wordt het laatste deel van de herinrichting van de Haarlemmerstraat opgeleverd, worden de bruggen van het Singelpark aangelegd en kan het rondje binnen de singels worden gelopen, wordt de Morsstraat heringericht, wordt druk gebouwd bij het station aan de Lorentz, is de bouw van de garage aan de Garenmarkt in volle gang en is de centrumroute verder in aanbouw. Voor het eerst zullen er activiteiten gaan plaats vinden op het cultuurplein Lammermarkt en kan de 3 oktober kermis op het nieuwe plein. Het themajaar van het water wordt ook goed zichtbaar in de stad en zal met verschillende evenementen en activiteiten een aantrekkelijk programma worden om de stad te bezoeken. Verder zal een aantal inspanningen uitgevoerd gaan worden waar vanuit het binnenstadstimuleringsfonds financieel zal worden bijgedragen en inspanningen uit het nieuwe uitvoeringsprogramma 2018 dat samen met de stadspartners wordt opgesteld. Het gewaagde doel om de titel van de beste binnenstad te worden in 2017 bleek nog te vroeg.

Verder zal in 2018 een nieuw 4 jarenplan voor programma binnenstad worden opgesteld waarbij het programma qua activiteiten op eenzelfde wijze wordt voortgezet, maar met een lichtere vorm van ambtelijke sturing, passend bij de fase waarin het programma zich dan bevindt.

Effectindicatoren bij 3C Marketing en promotie

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2018	2019	2020	2021	
Doel 3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden						
3C1.a Aantal arbeidsplaatsen in de bezoekerseconomie	9.931 (2014) 10.357 (2015) 10.556 (2016)	10.700	10.800	10.900	11.000	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3C1.b Leidse Binnenstad Index*	109 (2014) 110 (2015) 115 (2016)	117	118	119	120	Gemeente Leiden

* De Leidse Binnenstad Index is samengesteld uit 28 indicatoren. Zie de paragraaf over het bijzondere programma Binnenstad voor meer informatie.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

- Verordening op de heffing en invordering van markt- en staangeld 2017 (RV 16.0115)
- Masterplan LBSP-Gorlaeus (RV 16.0131)
- Evaluatie en voorstel tot het continueren van de financiering en aansturing van de citymarketing van Leiden door de overdracht van de toeristenbelasting aan het Ondernemersfonds Leiden. (RV 16.0105)
- Gemeentelijke bijdrage cofinanciering aan de stichting Leiden Regenerative Medicine Platform (het valorisatie platform voor regeneratieve geneeskunde (RV 16.0084)
- Wijziging plankaart Trekvlies op Ligplaatsenplan Bedrijfsvoertuigen 2009 (RV 16.0073)
- Actualisatie Beleidskader Winkelvoorzieningen Binnenstad (RV 16.0020)
- Bestemmingsplan Leiden Bio Science Park – deelgebied Boerhaave (RV 16.0033)
- Retailvisie Leidse regio 2025 (RV 16.0005)
- Marktverordening Leiden 2015 (RV 16.0001)
- Vaststellen ruimtelijk-economische Horecavisie (RV 15.0142)
- Startersgebouw kennisintensieve bedrijven (RV 15.0115)
- Verordening op de heffing en invordering van toeristenbelasting 2016 (RV 15.0120)
- Modellenboek Gevelreclame en Uitstallingen Binnenstad Leiden (RV 15.0109)
- Uitvoeringsbesluit De Stal (RV 15.0089)
- Gokje wagen in Leiden? (RV 15.0035)
- Scenario's met betrekking tot de versterking van de bedrijvigheid op het Leidse water (RV 15.0047)
- Kaderbesluit Herinrichting openbare ruimte Lammermarkt en Nieuwe Beestenmarkt en vernieuwen Valkbrug (RV 15.0016)
- Uitvoeringsbesluit Leeuwenhoekpark (RV 15.0014)
- Programmaplan Binnenstad 2015 - 2018 en Uitvoeringsprogramma Binnenstad 2015 (RV 14.0132)
- Uitbreiding evenementenbeleid vergroten locatie 3 water Nieuwe Rijn (RV 14.0053)
- Kwaliteitsverbetering Breestraat (RV 13.0145)
- Bestemmingsplan LBSP en station (RV 13.0149)
- Beleidskader van bedrijventerrein naar werklandschappen (RV 13.0147)
- Economische agenda Leidse regio 2020 Kennis en werk #071 (RV 13.0111)
- Verordening winkeltijden Leiden 2014 (RV 13.0106)
- Beleidskader cofinanciering Leiden Stad van Ontdekkingen en Leiden Bio Science Park (RV 12.0076)
- Structuur Citymarketing Leiden 2013 - 2016 (RV 12.0132)
- Lokale aanpak leegstand kantoren 2012-2014, kantorenloods Leiden (RV 12.0024)

Programmakosten

Economie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
					2019	2020	2021
Ruimte om te ondernemen	Lasten	1.100	1.814	490	739	734	491
	Baten	-423	-455	-467	-467	-467	-467
Saldo		678	1.359	22	271	267	23
Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	Lasten	4.656	3.076	3.009	2.177	1.897	1.771
	Baten	-21	0	-8	-8	-8	-8
Saldo		4.635	3.076	3.001	2.169	1.889	1.764
Marketing en promotie	Lasten	3.044	3.249	2.525	2.013	1.937	1.937
	Baten	-854	-761	-779	-779	-779	-779
Saldo		2.190	2.488	1.746	1.234	1.158	1.158
Programma	Lasten	8.801	8.140	6.023	4.929	4.568	4.200
	Baten	-1.298	-1.216	-1.254	-1.254	-1.254	-1.254
Saldo van baten en lasten		7.502	6.923	4.769	3.674	3.314	2.945
Reserves	Toevoeging	2.379	641	641	0	0	0
	Onttrekking	-3.578	-3.095	-851	-100	-100	-100
Mutaties reserves		-1.199	-2.453	-210	-100	-100	-100
Resultaat		6.303	4.470	4.559	3.574	3.214	2.845

Budgettaire ontwikkelingen

De daling van de lasten en/of de stijging van de baten worden onder andere veroorzaakt door de indexering van budgetten, doorrekening van de kostenverdeelstaat en de kapitaallasten die zijn berekend vanuit het meerjareninvesteringsplan 2018-2021. In het beleidsakkoord Samenwerken en Innoveren is in 2014 besloten voor een periode van 4 jaar € 1 miljoen extra per jaar te investeren in economische structuurversterking en het programma Kennisstad. Dit verklaart het dalende saldo van baten en lasten van programma 3 van rond de € 4,5 miljoen per jaar in 2017 en 2018 naar € 3,5 miljoen in 2019. Beleidswijzigingen met financiële consequenties worden hierna per beleidsterrein toegelicht.

Beleidssterrein 3A Ruimte om te ondernemen

In 2014 is de deelname van de gemeente Leiden aan de 'Economische agenda Leidse Regio' (ook wel Economie071) gestart. In een convenant is deze samenwerking geformaliseerd voor de periode 2015 tot en met 2018. In 2016 en 2017 werden incidentele investeringen gedaan; bijvoorbeeld in Hubspot (het centrum voor Ondernemersschap en Innovatie) of Biopartner. In 2018 wordt de samenwerking binnen Economie wel gecontinueerd maar met minder grote investeringsbedragen. Dit verklaart de relatief forse daling van de uitgaven binnen het domein 'ruimte om te ondernemen'.

Beleidssterrein 3B Faciliteren / stimuleren van ondernemen

In 2016 en 2017 zijn gelden uitgetrokken voor verdere deelname in de participatiefondsen van Innovation Quarter en de start van het Expat Centre. Met name de investeringen in IQ hebben een incidenteel karakter en verklaren het verschil in lasten tussen de begrotingsjaren 2017 en 2018.

Beleidssterrein 3C Marketing en Promotie

De verlaging van de geraamde lasten met € 724.183 in 2018 ten opzichte van 2017 wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere exploitatiebijdragen aan investeringen in 2017. In 2017 is incidenteel een exploitatiebijdrage aan investeringen geraamd ten behoeve van het krediet Programma Binnenstad; € 212.605 conform Raadsbesluit RB17.0051. Verder is er in 2017 incidenteel een exploitatiebijdrage aan investeringen geraamd ten behoeve van het krediet Programma Binnenstad; € 520.000 conform RB16.0121.

Reserves

Reserves programma 3 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Reserve Cofinancieringsfonds Kennisstad	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-50	0	0	0	0	0
Saldo		-50	0	0	0	0	0
Reserve programma Binnenstad P3	Toevoeging	391	641	641	0	0	0
	Onttrekking	-1.033	-1.424	-751	0	0	0
Saldo		-642	-783	-110	0	0	0
Reserve economische impulsen Kennisstad P3	Toevoeging	1.988	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.767	-1.670	-100	-100	-100	-100
Saldo		221	-1.670	-100	-100	-100	-100
reserve grondexploitaties P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-570	0	0	0	0	0
Saldo		-570	0	0	0	0	0
Reserve risico's bijzondere projecten P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	0	0	0	0	0
Saldo		-158	0	0	0	0	0
Reserves programma 3		-1.199	-2.453	-210	-100	-100	-100

Reserve programma Binnenstad P3

De toevoeging aan de reserve programma Binnenstad P3 betreft meerjarig incidenteel budget voor tijdelijke en nieuwe initiatieven in het kader van programmavoorjaarsbegroting 2015-2019 conform programmabegroting 2015-2019. In 2018 wordt € 110.000 onttrokken ten behoeve van het krediet 7100952 Verbeteren Aanlooproutes. Verder wordt in 2018 € 641.000 onttrokken ten behoeve van het krediet 7100740 programma Binnenstad.

Reserve economische impulsen Kennisstad P3

In 2018 wordt € 100.000 onttrokken uit de reserve economische impulsen Kennisstad P3 ten behoeve van het Leiden Regenerative Medicine Platform conform RB.16.0084. In de 1e Bestuursrapportage 2016 is ingestemd met een bijdrage van € 500.000 aan dit doel. Omdat de toekenning en verantwoording echter per jaar plaatsvinden, wordt jaarlijks € 100.000 onttrokken ter dekking van de subsidie.

Een nadere toelichting op alle reserves binnen dit programma is te vinden in paragraaf 5.2.3 Toelichting reserves programma 3.

Investerings

	Omschrijving prestatie Bedragen x € 1.000	Omschrijving investering	Categorie investering	Soort investering	Bijdrage derden/ reserves	2018	2019	2020	2021
03C103	Programmasturing Binnenstad	Programma binnenstad 2018-2019	Maatsch.	Nieuw	672	531	141	-	-
	Totaal programma 3				672	531	141	-	-

In bovenstaand overzicht staan de investeringen zoals opgenomen in het investeringsplan 2018-2021. In paragraaf 4.2.2 Investerings wordt de ontwikkeling van de kapitaallasten toegelicht en staat een overzicht met te vóóren kredieten.

Subsidies

	subdiestaat 2017	subdiestaat 2018
Subsidie saldo	0	0

Het volledige subsidie-overzicht is opgenomen in paragraaf 3.2.8 subsidies.

4

Bereikbaarheid